

S O K F É L E .

7. Szám. Béts. Januárius 22-dikén. 1833

Emlékeztető Jegyzetek.

Januárius.

19. Jan. — 1804 † Pesten hazánk hős fia Báró Kray Pál. A' helyszüke miatt csak azt mondhatom, hogy az 1799 év kezdetén mint fővezér a' Marignói ütközetet megnyervén vitézül kezdé azon fényes háborút, melyről Suwarow azt mondá „hogy a' győzedelmes Austriai sereg őt is győzővé tette.“ Mantua visszavétele hős tetteinek legszelblike maradt. — 1800. Németországban fővezérnek nevezetvéen könyörgött, hogy nem fővezérnek, hanem csak Károly fő Hertzeg Helytartójának mondhassa magát, a' mi még nem engedtetett. — 1814. Dion előtt néhány szagúldozó Huszár jelen meg, 's feladásra szállítja fel a' várost, feleletül azt kapja „egy város 30,000 lakossal betsülettel fel nem adhatja magát 15 huszárnak, de kész kapuit megnyitni, ha hatalmas sereg érkezéend meg falai alá.

20. Jan. — 1806. Károly fő Hertzeg levelében meg köszöni a' Bétsieknek azt a' bort, mellyel a' katonaságot meg ajándékozták.

21. Jan. — 1320. III Fridrik Császár azt parantsolta a' Bétsieknek, hogy egy könyv tartassék mindenkor, mellyben igazán feljegyztessenek minden jussok, minden akár szegényeket akár gazdagokat illető rendelések. Ez az eredete azon vasas könyvnek, mellyet még ma is mutatnak.

22. Jan. — 1828. Gróf Capo d' Istria fel szállíttatván a' görög egyesület praesidenségének elfogadására, Jan. 1. napján elhagyá Anconát 's 22-kén meg érkezik Aeginába, le teszi a' Görög Tanáts előtt esküjét, 's ideigvaló kormányzékí tiszteket nevez.

Wellington.

Századunk jeles férfiai közé, tartozik Wellington Hertzeg is kit most röviden; mint katonát akarunk tisztelt olvasóink előtt felhozni; mint a' ministerium előlülőjét csak érintendjük, mert ezen magas helyhez-tetéséről csak az utókor fog tökéletes felvilágosítást

Toldalék a' M. Kurírhoz.

adhatni. — *Arthur Wellesley* Wellingtoni Hertzeg, az Angolok első hadvezéré az újabb időkben, Waterloo ditsőség-koszoruzta hőse. 1769 Május 1-ső napján született Duncastuban Irlandban. Első katonai kimiveltetését Frantzia Országban Angersben nyerte, 's pályájára mint Zászlótartó lépett fel 1787-ben. Német Alföld ellen 1794-ben már mint ezredes hartzolt. 1797 vezére lett egy Indiába induló ezrednek, hol Tippó Saib ellen vitézségének ragyogó jeleit adta. Tsak 1805-ben tért vissza Európába. Nagy bélátása, vitézsége által szintügy, 's szokatlan átlátása által Anglia hatalmát erős lábba állította Indiában. — Az 1808 's 1809 véres háborúknban többször tsudáltatta rendületlen vitézségét 's 1810-ben hőse vala a' Talaverai nagy ütközetnek; oltalmazá Portugalliát, 's fővárosát olly meggyőzhetetlen állhatatossággal, a' számatlan sokaságú haddal elő nyomuló Masséna ellen; hogy ez kéntelen vala elkeseredett szivvel minden állásait elhagyni, 's vissza menni. Száz ezer hartzolóval lepte el Masséna Portugalliát előre örülvén a' legfényesb győzödelemnek, 's bánatos érzéssel hagyta azt el ötven ezerrel. Sír Arthur fényes győzedelmeinek térhelye Spanyolország lön 1812-b., hol egy tüzes ostrom után rohanással vette meg Ciudad Rødrigot. Ezt nyomban Salamanca, 's Madrid bévétele (Aug. 13-kén 1812) követé. A' következendő esztendőben visszavonúltak Spanyol Országból a' Frantziák kergettetve Wellington által, 's Vittoria mellett (21 Jul.) tönkre verve. Sír Arthur erre Marsallnak neveztetett, 's jutalmúl Sotta di Roma Spanyol uradalmat nyerte. Végteire 1814, 's 1815-ben hadi tettei által olly fényt, 's hírt szerzett nevének, melly a' jelen, 's az utóvilág bámulására érdemes; neki juta azon ditsőség a' Waterlooi ütközetben (Jun. 18) a' világ legnagyobb hősenek hatalmát örökre leverni.

Wellington minden most élő hadvezérek közt legfényesben jutalmaztatott meg; versengettek valóban a' Fejedelmek megtisztelésében. A' Német Alföldi Király 1815 Waterlooi Hertzegnek nevezte, Európa többi Uralkodói Rendekkel, tziemekkel, 's ajándékokkal halmozták. Kegyes Királyunktól egy drága asztali edény készületet (service) kapott. Több milliom forintokra ment ezen ajándékok értéke. — Ezen Nagyságát felülhaladja szerénysége; mellyhez az is járúl, hogy valóban atyai módon gondoskodott hadairól. A' katonai fenyitekben mindenkor példája volt Wellington táborá' többieknek, a' beteg házak tisztáiban, 's tzélerányosabban voltak nála elrendelve, mint máshol; minden szükséges megszereztetett, mindenkor, 's mindenhol.

Az írók közül többen állítják, hogy Wellingtonnal Brittanía évkönyveiben tsak a' *Blenheimi* hős a' híres *Marlborough* állja ki az összehasonlítást; jóllehet ez fénylőbb vala a' tárborban, a' statustanátsban, s minden viszonyokban (Verhältnisse), 's jóllehet alantabb nálánál Wellington az ideák, 's a' tervek (plánumok) merész felfogásában, 's végrevitelében.

Ragyogó vala Wellington katonai pályája, de nem úgy ministeri helyzete. Brougham Angliának hasonlíthatatlan vagy „kimondhatatlan“ szónoka egyszer az alsó házhoz így szólla: „Kezetekben van örök időközön keresztül éltetni neveiteket a' boldogító tettek fényében, millyenek még soha sem végeztetének ezen falak között. — Láttátok e' század legnagyobb hősét, Olasz Országnak hódítóját, Német Országnak megalázóját, Éjszakának rémitőjét; de nyomorúknak számíthatjátok minden hasonlíthatatlan gyözüdelmeit azon diadalhoz képest, mellyet most kivivhattok. Láttátok őt miként veté meg a' szerentse állhatatlanságát, midőn e' büszke

szavakat mondá: „Törvénykönyvemmel lépek az utó világ elébe.“ „Meggyőztetek őt a' vérmezőn, igyekezzetek most vetelkedőjévé lenni a' béke szent miveiben; vívjatok el előle a' törvényadás pálmáját, mint a' babért elragadtátok tőle.“ Valljon nem lehetett volna e' ezt Wellingtonról mondani, ha a' század kívánatinak igaz megismerésében segéd kezet nyújtott volna időszellemi kiképzéséhez Anglia ama szép, 's felséges alkotmányának, melly olly hosszú idő óta biztosabban védé a' tengerkörülfogta szigetet amaz erőszakos, fergeteg ellen, melly trónokat, és nemzeteket bódítva ragada el kerengéseiben, mint az Ocean ezüsbástyája. Valóban hálás hazája szint olly tündöklő polgárkoronát nyújtott volna néki, mint *Broughamnak*, ki a' szónakság minden bűbájaival már régolta bátran hirdeti az emberi nem előlépteinek evangéliumát a' hámuló Európa előtt. Századunk ügye Wellingtonnak szintűgy hálával tartozik, mint *Broughamnak*, kinek köszöni Anglia, hogy a' hatalmas időnek reformösvényére lépett a' nélkül, hogy megvárja, míg a' vak szerentse vagy szenvedések belerántják. *)

Wellington 1828—1831 az Angol ministerium elől-
űjője volt, 's az ismételt tapasztalás valósítá; hogy igen ritkán egyez meg egy szerepében a' katona, 's a' státus embere. Bizonyosan kemény ítéletet hozand a' történet könyv a' Hertzegnek e' szavaira: „Semmi reform, még a' legkisebb reform sem,“ jöllehet ezt ő a' viták hevében ejtette légyen. E' szavak nyilatkoztották ki törekedéseinek tzelját, 's ennek kijelentése zárta ki a' kormányzó tanátsból őt — őt, kinek tudta nélkül előbb a' világon semmi nagy, semmi nyomos dolog nem vitetett végbe. Azon bolygó utakról, mellye-

*) Nézd. Századunk I kötetét. Irta Orosz.

ken ezen időszakban járt csak az idő fogja egészen levonni a' lepelt; sok ugyan azt állítja, hogy a' nemes Hertzeg minden szennytől tisztán lépett ki a' vélemények tsatájából, 's hogy hálátlan és igazságtalan vala viselete az Angol népnek az iránt, kinek nevéhez a' nemzet ditsősége, 's kevelysége, az alig mult idő legditsőbb emlékezete van kötve.

Wellington artz alkatja olly szembetünő, hogy a' ki egyszer látja, az többé el nem felejt. Vonási erősen nyomattak képére, mellynek rendkívüli hossza éppen nints arányban közép nagyságú, 's sovány testalkatjával. E' külsője sejdítetteti characterét. Mindég munkás, de soha sem hebeburgya, 's soha sem bajlódik egyszerre sok dolgokkal. Ott, hol más fejtévesztve habozna ő meghatározott. Ezen eltökéltsége 's tsendes munkássága igazi sajátságai; 's ezen két tulajdonnak kiváltkép az elsőnek köszöni nagyságát.

A' közönséges társalkodásban gyorsan, 's törötten beszél, beszédje nehéz, 's nem igen érthető. Ha a' Házhoz fordul, nyelve eleinte nehéz, mintha kelleténél több foga volna, de bizonyossággal szól, 's világosan határozottan, 's kimerítőleg fejezi ki gondolatit. Kiki megsejti benne, ha az alsó haz úntató vitái alatt látja, hogy ő az, kinek tsendes, éles pillantatja tsatatéreken uralkodott, kinek intése ezreket vezetett a' bizonyos halálra.

Levél töredék.

E' folyó esztendő 61. számú *Sokféltében* álló ezen Rejtett szónak: „*Két tagod ezt teszi, hogy te ki 's meg-gyógyítod az embert, úgy van vég tagod is belizonyítja szavam*“ az utánna következő 62. szám alatt ez a' meg fejtése: *Doctor — tor. — Engedelemmel*

légyen mondva, a' Doctor nevezet már ma nem magyar szó, 's így a' magyar rejtett szónak megfejtéséül sem szolgálhat ezentúl. *) Azomban minthogy a' fentebbi rejtett szó helyes, kell annak az új magyar nyelvben is reá illő megfejtésének lenni. Úgy vélekedünk, hogy az, a' 63 számú *Sokféleiben* közlött *Orvosok tanátstartása* által bizonyos tekintetben megállapított *Gyógyász — gyász.* **)

E' szerint minthogy most minden a' mi *tökélytelen, tökélyítettik*, a' mi *sínlész, gyógyásztatik*, nyereség lenne honni nyelvünkre nézve, a' fentebbi Rejtett szónak általunk *fataliter* (nem tudjuk sem magyarul sem új magyarul ki tenni) felfedezett vadon újmagyar megfejtésével az olvasó Közönséget meg ajándékozni, 's a' t.

A' Magyar Kurir némely Olvasói.

H o v á.

Milly erő fekszik magában e' kis szóban *Hová?* Ezt a' kérdést teszem egy most született gyermeknek; — egy ifjúnak, ki elhagyván oskoláit a' világba lép; — egy idegen tartományba induló katonának; — egy a' templomból kilépő tsak most öszvekötetett új házaspárnak; — egy Férjfiúnak ki új tervekkel (plánumokkal) foglalatoskodik; egy fukar kintsrevágyónak, ki szüntelen többet akar kuporni; egy kereskedőnek, ki a' borsébe megy; — egy szerelemföltőnek, ki pisztollyal az érdőbe siet; — egy hajósnak ki hajóra kél;

*) Úgy gondoljuk, hogy a' Doktor szó réges régen magyar hazafiságót (indigenatust) nyert nálunk, még pedig egész taksa fizetéssel.

**) Igen, ha így írnök: „Gyógygyász.“

egy dúzsgazdagnak, ki szekrényére tamászkodik; —
 egy folydogáló pataknak; — egy Posonba induló Kö-
 vetnek; — a' Frantzia hadnak Antverpia bevétele után.
 — Hová? — Hová? — Én nem tudhatom! A' sors köny-
 vében lesz beírva. Pinkay.

A' S ú g á s.

Nyári nap 's délután vala
 Szidi *) a' ház' kis angyala
 Zöld legyezőt fogván szól:
 „Édes Mami tudod jól,
 Kertetskénkben jó hús van,
 Igen hús a' lugosban;
 Jer hát ki
 Jó Mami!“

Hogy a' szökőkúthoz ére
 Galambpár szált egy kepére
 Űz, forog 's tsókolkozik;
 A' kis vi'sga gondolkozik:
 Szülője is oda ér.
 „Ni — kiált — ott két fehér
 Tubi áll
 Mit tsinál?“

„Mit terétselsz kis ragály te?
 Jer, ha kedved tart a' kertbe!“
 „Nem! tsak mond meg m'ért tsipi
 Egymás orrát a' tubi?“
 „Ej no l'yánka tehát lásd,
 Ném sérti az most egymást;
 Tsak sűg a'
 Szép tuba.“

*) Sidonia.

Történt — mikor már felserdült —

Egykor ablakban elmerült

Hogy az ifjú őszinte

Vid hozzá feltekinte,

Érzelmi fellobbannak

„Ó m'ért mennt el — mond — annak

Súgnék ám!

Jó anyám!!“

Nátly József.

B e t s ü l e t.

A' Férjfiak 's az Aszszonyok betsülete két egymástól különböző növevény. Az első a' napnak legragyogóbb világában díszik, az utolsó tsak az árnyékban virágzik.

A p r ó s á g o k.

A' Frantzia újságírók időnkben a' legnagyobb 's híresebb meseköltők.

Némely ösmeretségeknél gyakran kénytelenítettünk a' mulatságbeli Capitálist, jó nagy summa békességes türezen váltani bé.

Az Aszszonyok hiúsága egy olly ritkás fátyol, mellyen keresztül gyengeségeiket megpillanthatjuk.

Honnan jö *parányi*?

Para, ezüst pénz neme a' Törököknél, melly a' mi pénzünk szerint I és fél krajtzár, vagyis egy poltra. Ez a' para kevéssel nagyobb egy nagy szemű lentsénél 's olly vékony, mint a' halpikkely (halpéznz). Hihető, ezt a' parát jól esmerték eleink, a' török járom alatt. Innen jö tehát parányi, az az, annyi, v. olly kitsíny mint egy para. Mint: anyányi, annyi, ennyi, egy mák-szemnyi, 's a' t.

Megfejtés, 6-dik szám: Pintér.